

ספרי וההלואם

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי ענחם מעדל פערנץ שליט"א
פרשת יתרו

שבת קודש
אבסוף ניגנס שבת
בקדושת העשבת וסגולתה

כנגד כל המצות (ירושלמי נדרים פ"ג ה"ט), ומשום כך נרמזו בה כל המצות בשני הלשונות: 'זכור' כנגד מצות עשה ו'שמור' כנגד מצות לא תעשה.

היה ישיעוה

הקידוש כמזהו ככריתת ברית בין הקדוש ברוך הוא, השבת וכנסת ישראל. ביום השבת שבת הבורא יתברך ממלאכתו וקידש יום זה בכל העולמות, וכאשר בני ישראל מקדשים את השבת בעולם הזה, זוכה כנסת ישראל בעצמה להתקדש בקדשת השבת והיא נעשית כבת זוג ליום השבת.

מעשה נפלא המלמדנו על מעלת הקדוש, מספר על הרב הקדוש רבי משה מרדכי מלעלוב ז"ע:

בשנת תרצ"ג יצא הרבי לחוץ לארץ, ובמהלך מסעו התארח אצל אחד מקרובי משפחתו בעיר נירנברג שבגרמניה.

באותם הימים כבר עלה לשלטון בגרמניה הצורר הנאצי ימח שמו, וכנופיות המרצחים סובבות היו ברחובות קריה במטרה להשפיל על כל בן ישראל ולעשות בו פשטים. אמנם עדיין לא הותר דם של ישראל באופן רשמי עד לאחר כמה שנים, אך הצעירים הנאצים שחשו בשעת הכשר, לא המתינו להחלת החוקים, וששו להתעלל בכל יהודי שנקרה בדרכם. מי שהיו נתונים בסכנה הגדולה ביותר, היו היהודים בעלי חזות יהודית, רבנים וכלי קודש שהדרת פניהם ענתה בהם כי מבני ישראל המה.

ביום השבת בבוקר הודיע הרבי למארחיו כי הולך הוא לטבול במקוה כמנהגו מדי שבת בשבתו.

בני המשפחה נרעדו לשמע דבריו והתחננו לפניו כי יחוס וירחם על נפשו, כי כל הדרכים בחזקת סכנה ועלול הוא להפגע, חלילה. אך הוא בצדקתו לא שת לבו לדבריהם, באמרו כי על טבילה במקוה יש למסור את הנפש, ויצא לדרכו, מלוה בגבאי ר' משה יעקב פרנקל ז"ל שנלוה אליו במסירות נפש.

כאשר באו למקוה, גלו כי בור הטבילה

על התורה
שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

מסאטר לנוכחים, "משה רבינו עליו השלום דבוק היה בעולמות עליונים ומפעם לפעם מדבר היה עם הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. עבור כך לא היתה לו שעה קבועה ובכל יום דיבר עם הבורא בזמן אחר ולפיכך כאשר באו אנשים מן העם להישפט לפניו היו צריכים להמתין לו זמן רב היות ולא ידעו מתי יתפנה מעבודתו ותהיה עת בידו לתת מענה ללבטיהם.

זהו פירוש הכתוב שמה רבינו דן את העם מן הבוקר עד הערב כי כיון שלא ידעו בני ישראל מתי תבוא שעת הכושר למשה לבוא אליהם ולהשמיעם את חוקי האלוקים ותורותיו, נמצא לפי זה שפעמים והמתינו לו יום שלם עד שהתפנה מדביקותו ועבודתו הרוחנית במרום ונוקף הדבר לזכותם כביכול דרשו את הבורא במשך יום שלם.

בדברים נפלאים אלו הרגיע הרבי את הנוכחים ובישר להם שעל אף שעבודתו הרוחנית מנעה ממנו לעמוד בלוחות הזמנים מכל מקום הם שיצאו מביתם והמתינו וציפו במשך זמן רב להתעלותם בעבודת הבורא הרי שנחשב להם כל אותו הזמן לזכותם ולטובתם.

הבון לקראת אלוהך

הכנת הלב טרם קיום המצוה הינה חלק בלתי נפרד מן המצוה עצמה. פעמים והמצוה עצמה מתעכבת והתשוקה הפנימית הפועמת בלב לזכות ולקיים את המצוה עולה לנחת רוח לפני הבורא ונחשבת כחלק ממנה.

על הרב הקדוש רבי יצחק מוורקא ז"ע מסופר שבאחד ממוצאי שבתות החורף יצא עם חסידיו אל מחוץ לבית המדרש כדי לקדש את הלבנה. אותו יום היה מעונן והלבנה לא נראתה לעין. עם זאת המתינו הרבי והחסידים ונשאו עיניהם לשמים לאותו רגע בו יסורו העננים ותבצבץ הלבנה מתוכם.

כנראה שהזמן התארך והלבנה עודנה הסתתרה תחת העננים. חלק מן החסידים הציעו לשוב פנימה ולקדש את הלבנה בזמן אחר אך הרבי עצמו לא ויתר וחפץ מאד לברך במוצאי שבת כנהוג ומכיון שחשש שמא בכל רגע עלולה הלבנה להציץ מן החרכים לא

ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב (שמות יח ג')

מתי אבוא ואראה

קהל גדול התאסף בבית מדרשו של הרב הקדוש רבי יואל מסאטר ז"ע. היום הוא יום היארצייט של אביו של הרבי הלא הוא הרב הקדוש רבי חנניה יום טוב ליפא ז"ע בעל 'קדושת יום טוב' וכמדי שנה נהגו החסידים להתאסף בראשות בנו להעלות על ליבם את זכרו ומורשתו הטהורה.

עמדו החסידים הכן ליד השולחן וחיוכו לצאתו של הרבי לעריכת הטיש אך משום מה הרבי מתעכב לצאת. השעון זוחל לאיטו ומתקדם בצעדים מתונים, השעה בה אמור היה הטיש להתחיל חלפה זה מזמן ודלתו של הרבי אינה נפתחת. כך במשך שעה ארוכה ניצב הציבור על מקומו כשהוא נושא עיניו אל הדלת וממתין בציפייה לבואו של הרבי.

רק כעבור זמן רב נפתחה דלת חדרו של רבי לשמחת כל הנוכחים ודמותו המאירה של הרבי נראתה צועדת מעדנות אל השולחן. האיחור היה משמעותי ומודגש והכל ציפו למוצא של הרבי שמא יהיו להסביר את סיבו.

ואכן, לאחר שהתיישב הרבי על כסאו והחל בסעודה פתח פיו בדבר תורה הטומן בחובו הסבר נפלא לאת שהתרחש זה עתה באיחורו אל השולחן: בפרשת יתרו למדנו שישב משה רבינו לשפוט את העם מן הבוקר עד הערב. על פי פשוט קשה הדבר להבנה, מהיכן היו למשה רבינו כוחות על אנושיים שכלאו שנאמר שישב לשפוט את העם ולשמוע את ריביהם וטענותיהם במשך יום שלם ללא הפסקה?

תמיהה זו מקורה בדברי חכמינו ז"ל במסכת שבת (ג') 'וכי תעלה על דעתך שמה יושב ודן כל היום כולו, תורתו מתי נעשית? לדבריהם לא יתכן שהכתוב מתפרש כפשוטו היות ולא מסתבר לומר שלא נותר זמן בידי של משה לעסוק בתורה על כל פנים למספר שעות ביום.

"אלא כך הוא ביאור העניין", הסביר הרבי

העלה בדעתו לשוב לביתו אפילו לא לזמן קצר.

אותו יום חורפי לא הסתכם בעננים קודרים בלבד, הקור היה מקפיא ושרר בעוז בראש כל חוצות ועמידתם של הרבי והחסידים בחוץ כשהם חשופים לקור העז הלכה ונעשתה קשה עבורם מרגע לרגע. האח הבוהר בתוככי הבית כמו הזמינם לשוב לתוכו, אך בראות החסידים את רבם ממתין באותה תנוחה ומצפה לקיום המצוה עמדו הכן לצידו בתקוה שישתנה מצבם לטובה בקרוב ותיראה הלבנה בכל רגע.

כאשר חש הרבי בסבלנותם של החסידים העומדת לפקוע פתח פיו ואמר:

חכמינו ז"ל לימודנו במסכת אבות (פ"ד מ"ב) שמצוה גוררת מצוה. הפשט מוכר וידוע שקיום המצוה מזכה את האדם שיזכה לקיים מצוה נוספת, אך נראה לפרש פירוש נוסף; מצוה שהיא נגררת ומתמשכת לזמן רב אזי אותו זמן בו מחכים וממתנים לקיומה הוא גם חלק מן המצוה עצמה.

דבריו של הרבי היו לחסידים כמשב רוח חמים על גופם הקופא בהבינם שכל רגע ורגע אשר בו ממתנים הם ומשתוקקים לקדש את הלבנה נחשב עבורם כחלק מן קיום המצוה עצמה וחלילה להם מלרטון על שזוכים הם לכך למרות הקושי שבדבר.

'בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ויסעו מרפידיים ויבואו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד הרה' (שמות יט א-ג).

בעצירתם ימך המקרה

סיפור השתלשלות סדר האירועים עד למעמד הנשגב בקבלת התורה בהר סיני מתחיל בפסוק זה. התורה הקדושה מספרת לנו כיצד לאחר שלשה חודשים מעת שיצאו בני ישראל ממצרים באו למדבר סיני ועמדו למרגלות ההר אשר עליו עתיד הבורא להשכין שכינתו וליתן להם את התורה הקדושה.

אמנם כאשר נדקדק בסדר הכתובים נמצא קושי מסוים בהבנתם, שכן לאחר שבפסוק הראשון מודיעה לנו התורה על ביאת בני ישראל למדבר סיני, שבה התורה בפסוק הבא ומגוללת את סדר נסיעתם מרפידיים ושוב כותבת על ביאת בני ישראל למדבר סיני. הדבר נראה ככפילות לשון ויש לעמוד על טיבו ומהותו.

בספרים רבים מצאנו שעמדו על תמיהה זו וביארו בה כל אחד לפי דרכו. בדברי חכמינו ז"ל במדרש (ילקוט שמעוני שמות רמז רעה) מצאנו שמכפילות הענין יש לנו ללמוד ולהקיש את נסיעתם של בני ישראל מרפידיים לביאתם להר סיני וכשם

ריק ואין בו מים, לאחר שתקופה ארכה לא ההין אף יהודי לשים נפשו בכפו וללכת לטבול.

אלך הרבי לא ותר, וכראותו שאוצר מי הגשמים המיעד להכשר המקוה עודנו מלא, קפץ לתוכו וטבל כדרכו.

סכנה גדולה היתה בדבר; בור זה לא הוכשר לטבילת בני אדם, ורק לאחר מאמצים מרבים הצליח המשמש להוציא את הרבי מן הבור. אך הרבי היה מלא שמחה על שזכה לקיים את מנהגו.

למחרת, ביום ראשון, פנה הרבי לבקר בבית רבה של נירנברג, הגאון רבי אברהם יצחק קליין זצ"ל, שקיבל את פניו בשמחה ובמאור פנים, והתפעל מאד מאצילות רוחו של הרבי ומהנהגותיו הטהורות בקודש.

בדרכו חזרה אל בית האכסניה, עבר הרבי בסמוך לבית מרוח, שם בילו נאצים צעירים שהיו מוסתים מנאומיו של מנהיגם הארוך. כשראו אלו את דמותו ההדורה של הרבי ואת מלווהו, התפרצו החוצה כאיש אחד לעשות בהם שפטים.

המשמש, ר' משה יעקב פרנקל, שהיה גבור והתברך בכח רב באומץ לב, לא נרתע מהם והטב בהם על ימין ועל שמאל, עד שהללו, שרגילים היו שהיהודים בורחים מפניהם בבהלה, נסו מהמקום חבולים ומכים כשהם מבטיחים להתנקם ביהודי.

בתוך דקות באה המשטרה הנאצית, ועצרה את ר' משה יעקב בעוון הכאת אנשים מגזע הארי.

ר' משה יעקב טען להגנתו כי בסך הכל התגונן מפניהם, אך השוטרים, שונאי ישראל, לא הניחו לטרפם לחמוק מידם בלא כלום, והושיבוהו במעצר בחדרי החקירות של הגסטפו הידועים לשמצה.

הרבי דאג מאד לגורל משמשו, ונסה לפנות לעסקנים ולרבנים שיעשו כל שאלא ידם להוציאו לחפשי. הללו ניסו בכח ובכנה, אך העלו חרס בידם ולא הצליחו למצוא אפלו רמז שיגלה לאן נעלם ר' משה יעקב ומה נעשה בדניו. כך חלף כשבוע ימים, עד שבא יום שבת קודש.

לקראת השבת ביקשו תושבי המקום, שכמהו לשמוע מתורתו של הרבי, שיואיל לערוך את שולחנו הטהור. אחד מאלו שהציג את בקשתם בפני הרבי, הוסיף ואמר שעריכת השלחן היא בבחינת הכתוב (תהלים כג ה) 'תערוך לפני שלחן נגד צררי', ובזכותה יוכלו להנצל מחמת המציק.

הרבי נענה לבקשתם, ובליל השבת נאספו המוני יהודים אל בית המדרש, כשעיניהם נשואות אל הרבי לראות את דרכו בקודש בעת עריכת השולחן.

נירנברג היקית' לא היתה למודה באורחים אדמו"ריים ובעריכת שולחנות, ויהודים רבים באו מתוך סקרנות למחזה שלא ראו כמותו מימיהם.

הרבי עמד בראש השלחן והחל לשורר

בנעימה את פיוט 'שלוש עליכם', ולאחר מכן זימר בדבקות 'אשת חיל'. כשסיים, מזג את היין לגביע הקידוש והכין עצמו לקדש עליו.

אלא שבמקום לפתוח באמירת הקידוש, עצם את עיניו ושקע בשרעפים למשך דקות ארוכות.

הזמן חלף לאטו ומתח רב שרר באולם. סבלנותם של העומדים סביב עמדה לפקוע, שהרי לא לשם כך באו הנה, הלא לראות את עריכת השולחן רצו, והנה הרבי מתמהמה ומתעכב.

לאחר מספר דקות הניח הרבי את הגביע מידי, כמו התחרט על רצונו לקדש.

רחש של תמיהה עבר בקהל, והרבי, שהבין ללבם וראה את תמיהתם, החל לספר:

"ידוע לכם בודאי, כי זקני הרב הקדוש רבי משה מלעלוב זי"ע החליט בערוב ימיו לעזוב את ארץ פולין ולהשתקע בארץ הקודש.

טרם עלייתו הכריז, שכאשר יבוא לירושלים, יעמד בכותל המערבי עם שופר גדול בידי ויתקע תקיעה גדולה בשופר גדול לחירות ישראל, ותקיעה זו תבקע שערי שמים, תפתח את שערי הרחמים ותביא את המשיח במהרה. בחודש אלול של שנת תר"י עזב הצדיק את לעלוב יחד עם כל בני משפחתו ומקורביו, ועלה על ספינה המפליגה לארץ הקודש. במהלך המסע עצרה הספינה בעיר החוף 'גאלאץ' שברומניה, שם עגנה ימים מספר, שובלי שהיה עליהם להמתין למשב רוח שיוביל את האניה לכיוון קושטא, היא איסטנבול שבטורקיה.

כעבור מספר ימים, משובשה הרוח לנשב, ירד המשמש, ר' מנדל שמו, אל הנמל, על מנת להצטייד בכמה מצרכים שהיו נחוצים להמשך הדרך. והנה, בדיוק ברגעים אלו נשבה סוף סוף הרוח בכיוון הדרוש.

ואז, לחרדתם של הנוסעים היהודיים, מיהר הקברניט להכריז כי בעוד זמן קצר תפליג הספינה לדרכה.

כאשר ביקשו ממנו שימתין מעט עד לשובו של ר' מנדל, סרב ואמר: 'אינני יכול לעכב ספינה שלמה, על מאות נוסעיה, עבור אדם אחד ויחיד, ומי יודע אם בזמן שנמתין לו לא תפסק הרוח, ובגללו תתעכב כל ההפלגה. כשישוב הנה יוכל, אם ירצה, להמתין להפלגה הבאה.'

ניסו הרבי ובניו הצדיקים להתווכח עם רב החובל, אך הוא התעלם מהם והורה לצאת לדרך, כשהוא מותיר את ר' מנדל על החוף.

כבדה היתה האוירה בספינה, והרבי כאוב היה מאד על משמשו הנאמן. במוצאי שבת הפליגה אכן הספינה מגאלאץ, ובמשך כל אותו שבוע אחז הרבי בפלך השתיקה.

לאחר כשבוע, בליל השבת הבאה, כשהגיע הזמן לקדש מזג הרבי את היין והרים את הגביע בידו, אך במקום לפתוח במילות הקידוש, עמד בדממה

במשך שלוש שעות רצופות כשעיניו עצומות ופניו להבים.

לבסוף הניח את הגביע מידי והכריז ברגש: **'לא אקדש על הגביע עד שר' מנדל יבוא לכאן!'**

אך יצאו המלים מפי הרבי ורוח סערה החלה לנשב ולטלטל את הספינה כקלפת אגוז, וכמעט שהטביעה אותה בים. לפתע נשמע קול חבטה עזה מן הסיפון, ולתדהמתם של היהודים ראו כי אניה אחרת התנגשה בספינתם, וממנה התגלגל אל הספינה לא אחר מאשר ר' מנדל המשמש.

לאחר שנתיישרה דעתו, ספר להם ר' מנדל את קורותיו בכל אותם הימים; בתחלה חיפש אחר הספינה בכל הנמל עד שהבין כי הפליגה בלעדיו. בצר לו הלך וסובב בחוצות העיר, בשווקים וברחובות, ולא ידע מה יעשה.

אט אט עזבוהו כוחותיו עד שנחלש מאד וכמעט איבד את הכרתו. וכך, שכוב באפיסת כחות, חשה לפתע נשמתו בהתעלות רוחנית וקולות מן העליונים הגיעו לאזניו.

פתאום שמע שאומרים בעולם העליון: 'אבל מה נעשה שהזקן מרעיש עולמות?!' כנראה שמע את קול המקטרגים המנסים לעמוד ולהלחם כנגד תחינותיו של הרבי שהרעיש את העולם כולו להציל את מקורבו.

וכך, בלא שידע כיצד, נתגלגל ממקומו ונשאוהו רגליו אל ספינה אחת, שהפליגה בכח שמימי במהירות עצומה עד שהגיעה לספינתו של הרבי."

סיים רבי משה מרדכי מלעלוב את סיפורו, ובני קהילת נירנברג עמדו במקומם כמסומרים. איש לא העז לפצות את פיו. כולם הבינו כי דברים טמירים ונשגבים יוצאים מפיו של הרבי, ולא לחינם סיפר את הסיפור, אלא כדי לפעול ישועות בקרב הארץ.

פתח הרבי את פיו הקדוש ואמר: **"כדברי זקני, אמר גם אני: לא אקדש עד שר' משה יעקב הגבאי יבוא הנה!"** דקות מספר המתינו החסידים בחרדה, והנה נשמעות דפיקות על הדלת, ובפתח נצב לא אחר מאשר ר' משה יעקב פרנקל הגבאי...

חור כסיד ורועד בכל גופו, התיישב ר' משה יעקב וספר להם את אשר קרהו: בכל ימות השבוע היה שרוי בצנינוק אפל וקר, וחרדה עצומה אפפה אותו, עד שציפה לגרוע מכל. הוא הבין כי אם נפל לידיהם של שוטרי הגסטפו - מרה תהיה אחריתו.

לפני שעה קלה נכנס לפתע קצין גרמני אל תא המעצר, והחל לצווח: **"מה אתה עושה כאן?! הסתלק מפה מייד!"**

מיהר ר' משה יעקב ונמלט משם כל עוד רוחו בו. מיהר אל בית המדרש, אל שולחנו של הרבי, והגיע לשם עוד לפני שהרבי קידש...

הרי לנו כמה גדול כוחו של הקידוש בשבת, המסוגל לפעול ישועות, להוציא יהודי מן המצר למרחב ולהצילו מכל צרה וצוקה.

תפילה

פנינים וערגליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

ראש דברך אמו"ת

התורה שבעל פה שעיקרה היא המשנה, פותחת במצות קריאת שמע.

שכן, כך פתיחת המשנה הראשונה במסכת ברכות: "מאימתי קורין את שמע בערבית".

נמצא שהתורה שבעל פה פותחת במצות קריאת שמע, ויש לעמוד על טעם הדבר.

טעם אחד כתב רבנו הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות, שקריאת שמע היא המצוה היחידה אשר נוהגת בכל יום בתמידות, הן ביום והן בלילה, ועל כן בחר התנא לפתוח בה.

ביאור אחר מצינו בדברי הרב הקדוש רבי יצחק מאיר מגור ז"ע בעל 'חדושי הרי"מ' (ספר הזכות, ליקוטים ש"ס), על פי מאמר חכמינו ז"ל במשנה (ברכות פ"ב מ"ב): "למה קדמה 'שמע' ל'והיה אם שמע'?" אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו עול מצות".

כשם שאמרנו חז"ל (מכילתא יג ג), שפתח הקדוש ברוך הוא את עשרת הדברות בתבת 'אנכי', כאומר: קבלו מלכותי ואחר כך קבלו גזרותי, כך גם התנא פתח בקבלת עול מלכות שמים תחלה ואחר כך המשיך בפירוש המצוות. ובאופן נוסף פירש בעל 'חדושי הרי"מ', שפתח התנא בקריאת שמע של ערבית, מפני שזוהי המצוה הראשונה שמתחייב בה האדם מדין תורה, שבאה בתחלת ליל שנתו הארבע עשרה שאז נעשה בן שלש עשרה ויום אחד ומתחייב במצוות.

עוד הוסיף רמז נאה: עשרת הדברות מתחילים באות א' - 'אנכי', ששה סדרי משנה פותחים באות מ' - 'מאימתי', והגמרא פותחת באות ת' - 'תנא היכא קאי'.

שלש אותיות אלו עולות "אמת", על שם הכתוב (תהלים קיט סג) 'ראש דברך אמת', כלומר ראש ותחילת דברי התורה מיוסדים על האמת.

ובענין זה, יסופר על קשר מיוחד, טמיר ונעלם, אשר היה בין הצדיק הקדוש רבי זושא מאניפולי ז"ע לגאון הקדוש רבי שמעלקא מניקלשבורג ז"ע, עוד בימי הסתופפותם יחדו בצל רבם המגיד

הקדוש ממעזריטש.

מסתיר היה הרבי רבי זושא ביותר את כח תורתו, ולמראית העין לא היתה לו יד בלמדנות בתורת הנגלה, אולם הגאונים המפורסמים שבין תלמידי המגיד ממעזריטש, ובראשם הגאון הקדוש רבי שניאור זלמן מלאדי, בעל התניא ז"ע, העידו על ידיעותיו העצומות של רבי זושא גם בתורת הנגלה, אשר נחשפו לעיניהם בעתות מצוא.

גם מקורו של הסיפור דלהלן הוא מפיו של הרב הקדוש בעל התניא, אשר כה סיפר:

באחת הפעמים אשר הסתופפו יחדו במעזריטש פנה רבי זושא אל רבי שמעלקא, אשר שמו הלך לפניו כגאון אדיר בעל שיעור קומה, וחילה את פניו כי יאות לקבע עמו שיעור בתורת הנגלה. רבי שמעלקא, אשר ידע אף הוא להעריך נכונה את טיבו של רבי זושא, לא סרב לבקשה, אך התנה את הענותו לה בכך שבתמורה יאות רבי זושא לקבוע עמו שיעור בתורת הנסתר.

רבי זושא היסס, אך משראה כי רבי שמעלקא נחוש בדעתו ומבלי התמורה הנדרשת לא יאות ללמוד עמו, נכנע והביע את הסכמתו ללמד את רבי שמעלקא את תורת הנסתר.

בראשית השיעור הראשון שאל רבי שמעלקא את רבי זושא: "במה נתחיל?" זושא רבי זושא בענות צדקו: "זושא הוא עם הארץ גדול, לא עליכם, וצריכים להתחיל אתו מן המשנה הראשונה".

פתחו משניות והחלו לגרוס את המשנה הראשונה שבמסכת הראשונה, מסכת ברכות. פתח רבי שמעלקא ופירש את התבות כפשוטן: "מאימתי קורין את שמע" - "החל ממתי קוראים קריאת שמע". לפתע אחזה רעה נוראה את רבי זושא עד כי נשמתו ונפל מעל הספסל עליו ישב וצנח להרצפה, וכשכלו רתת וחלחלה פנה אל רבי שמעלקא ושאל:

"מנין לכם שפירוש התיבה 'מאימתי' הוא 'ממתי', ואולי הפירוש הוא: מאימתי י', כלומר, מפני פחד ה' ומהדר גאונו יש לקרוא קריאת שמע".

נפעם רבי שמעלקא מעצמת

השאלה, ומבלי להכנס לויכוח השיב: "ניחא, למדו לעצמכם כפי שהנכם רוצים".

זכולם מקבלים עליהם

קריאת שמע היא מן המצוות התדירות שבכל יום, פעמיים או קוראים אותה, בשחרית ובערבית, ופעם נוספת קודם שנת הלילה.

את גודל מעלתה של קריאת שמע ואת ההמשכה הברוכה אשר המתפלל מושך עליו בכוחה, אין לשער. אולם דא עקא, מחמת רוב ההרגל ושגרת הלשון, לעתים קוראים אנו את פרשיותיה מן הפה ולחוץ, כמצות אנשים מלומדה.

אמרות רבותינו מאורי האומה ומעשיות פלא שארעו עמהם, יסייעו לנו להאיר אור חדש בעבודת קודש זו, ולהלהיט בה את הלבבות.

כשם שמבאר היה הרב הקדוש רבי משה מקוברין ז"ע, מדוע סידרו החכמים מתקני התפלה לומר ברכות קריאת שמע שבהן מתואר כיצד המלאכים מקדשים שמו של השם יתברך, ורק לאחר מכן קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע.

כיון שאין זה דבר פשוט להגיע תכף ומיד לקבלת עול מלכות שמים אמיתית, על כן מספרים תחלה את סדר העבודה של המלאכים הקדושים, ומתוך כך מקבלת הנפש הארה גדולה ואפשר להגיע לקבלת עול מלכות שמים באמת.

בדרך זו הסביר גם מדוע מכנים מעשי צדיקים בשם 'סיפורים'.

מפני ש'סיפורים' הם מלשון 'ספירים', שהן אבנים בוהקות ומאירות, כך סיפורי צדיקים מאירים את נפשו של היהודי.

סיפור כזה סיפר אחד ממקורבי הרב הקדוש רבי אליעזר זוסיא מסקולען ז"ע, שעבודתו השגיבה בקריאת שמע, מפורסמת היתה בעולם כולו.

בסוף ימיו של הרבי, כשסבל מאד מחולשת הלב, והיה מחובר למכשירים, בשעה שקרא קריאת שמע ראו על המוניטור שהלב דופק בחזקה והגיע למצב של סכנה. אמרו לו: "רבנו, עד כאן! הלא הקריאת שמע בהתאמצות רבה כל כך מזיקה לבריאות הלב הטהור".

השיב להם הרבי בנועם שיחו:

"והלא כל הלב איננו נצרך לי אלא כדי לקיים את מצות קריאת שמע, שעליה נאמר 'בכל לבבך!'"

דרגת הברך

ביאור נפלא על שירת הים, כתב הרב הקדוש רבי משה אליקים בריעה מקוז'ניץ, בספרו 'באר משה' (פר' בשלח):

המילה 'נחית' תתפרש מלשון ירידה למקום נחות, רמז לכך שהקדוש ברוך הוא כביכול הוריד את עצמו ממדרגתו העליונה כדי להתקרב אל עם ישראל.

תוספת לדברים הביא בשם מחותנו הרב הקדוש רבי אברהם המלאך ז"ע, על האמור במתן תורה 'וירד ה' על הר סיני' (שמות יט ג), כי במילים 'וירד ה' מנוגזות בטעמים המכונים 'דרגת תביר', מילים בשפה הארמית שמשמעותן 'מדרגה שבורה'. רמז למאמר חכמינו ז"ל (יבמות סג) כי לעתים על האדם לרדת ממעמדו ולשאת אישה ממדרגה פחותה לו.

כך, להבדיל, כביכול ירד הקדוש ברוך הוא מדרגתו הנשגבה כדי להתחבר לעם ישראל. שכן מעמד הר סיני היה מעין נישואין של הבורא יתברך עם עמו ישראל, כפי שדרשו חכמינו ז"ל בגמרא (תענית כו:): על הפסוק (שיר' ג יא) 'ביום חתונתו' ואמרו כי זהו מתן תורה.

היתה זו ירידה כביכול מן המדרגה העליונה של האין סוף אל עולם של גבול וצמצום, ונתגלה ה' יתברך פנים בפנים לעמו ישראל, מתוך צמצום עצום של ההארה האלוקית הבלתי נתפסת.

כך גם כאמור פירש הרב הקדוש מקוז'ניץ את הפסוק (שמות טו יג)

'נחית בחסדך עם זו גאלת', בלשון ירידה, כביכול ירד הקדוש ברוך הוא ירד מדרגתו העליונה לעולם הזה, מתוך רחמיו על ישראל בשפל מצבם, כדי להוציאם מגלות מצרים ולהוליך אותם אל הר סיני, שם נתן להם את התורה הקדושה. רמז נוסף גילה בהמשך הפסוק 'עם זו גאלת', כי המילה 'זו' עולה בגימטריא י"ג, רמז ל"ג מידות של רחמים שרק בכוחן התאפשרה הגאולה השלמה לישראל, ובקריעת ים סוף נבקע הים מכוח י"ג מידות שהתעוררו באותה שעה והביאו את הגאולה.

שביאתם להר סיני היתה מתוך תשובה כן יציאתם מרפידיים.

ואילו בפירושו 'אור החיים' לתורה (שמות ט) ביאר רבינו חיים בן עטר את הענין באופן שונה. לדבריו לא לחינם שבה והדגישה תורה כי ביאתם להר סיני היתה רק לאחר נסיעתם מרפידיים, כי רמז יש בכך שלא יכול האדם לזכות בכתרה של תורה אלא אם כן יסיר מעצמו כל בדל של עצלות ויקבל על עצמו לעמוד ולהתייגע בתורה ללא כל רפיון.

תיבת 'רפידיים' רמז יש בה לרפיון הידיים הקיים בטבע האנושות. האדם מטבעו מעדיף לרוב את הבטלה על פני היגיעה והעבודה ומכל מקום באם רוצה האדם להשיג דבר במלאכתו ולעטר את עצמו במעלות התורה ועבודת הבורא עליו להרחיק מעצמו את העצלות עד קצה האחרון אשר כדברי ה'אור החיים' מוגדרת היא כיעש המפסיד השגת התורה.

יסוד זה תמוך בדברי חכמינו ז"ל הנוודעים בטובות שבת (פס). שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה וכפי שנדרש מן הפסוק (במדבר יט ט') 'זאת התורה אדם כי ימות באהלה'.

משום כך חשוב היה להדגיש ולומר כיצד זכו בני ישראל לאחר צאתם ממצרים לקבלת התורה? רק משום שנסעו מרפידיים, כלומר שהרחיקו את עצמם מכל רפיון ועצלות המפריעה לאדם בעבודת הבורא ובכך היו מוכנים ומזומנים לקבל עליהם עול תורה.

לא רק בימים ההם אלא גם בזמן הזה, באם רוצה אדם להתעלות ולהתרומם בנפשו ולהעפיל במעלות הסולם אל שלימות עבודת הבורא עליו תחילה להסיר מעצמו את תשוקותיו לקנייני העולם הזה ותאוותיו ורק בכך תהיה נפשו מוכנה וראויה שישכון עליו אור ה' ותורתו.

הרי הנפש הבהמית של האדם מנוגדת היא בטבעה לנשמתו הרוחנית של האדם וככל שישמשך האדם אחר תאוות נפשו ולא יסתפק במועט כך ירחיק את נשמתו מלהשיג את מבוקשה הרוחני. בענין זה ישנם בידניו תיאורים רבים מספור על גדולי ישראל לדורותיהם שלא זכו למה שזכו אלא רק לאחר שנתנו גט קטניות לצרכיהם הגשמיים והסתפקו במועט שבמועט כדי קיום גופם הגשמי בלבד, או אז זכו להאיר את נשמתם באור תורה ולהגיע לדרגות נשגבות בעבודת הבורא.

באורח חייהם קיימו אלו הלכה למעשה את דבריו הנוקבים של רבינו הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ג ה"ב) שכתב: 'אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא ייתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה'.

כן יתן לידיו שנא

דבריו של רבינו הרמב"ם שכדי לזכות לכתרה של תורה צריך האדם לצער עצמו ולא ליתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה מזכירים לנו סיפור מפעים על אחד מגדולי ישראל שבמשך יממה שלימה לא נתן תנומה לעיניו אלא לפרק זמן מועט כדי קיום נפשו ולא עוד אלא שאף בשנתו זכה לעסוק בתורה.

סיפור מפעים זה מופיע בספר 'עשר נפלאות' שיצא לאור בפולין בשנת תרצ"ב ויש בו בכדי לקבל הצצה מועטת אל פרישותם של גדולי עולם שהרחיקו מעל נפשם את ההצטרפויות הגשמיות ובכך זכו להשלים את עצמם בלימוד התורה:

חייו של הרב הקדוש רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע היו מקשה אחת ללימוד התורה ועבודת הבורא. בכל רגע נתון היה הרבי עוסק בלימוד התורה והמוסר ומתעלה בעבודתו לנחת רוח לפני הבורא. עם זאת, כיון שגופו של הרבי דרש אף הוא את חלקו סר היה הרבי אל מיטתו למשך שעותיים בלבד ביממה כדי לאגור כוחות בנפשו ולהמשיך בעבודתו בהתלהבות גדולה.

היו אלו שעותיים של מנוחה קלה לגוף העמל ויגע ללא לאות בלימוד התורה, אך באם נחשוב שבאותן שעות היה הרבי פוסק מלימודו הרי שלא כך היה פני הדברים. על יד מיטתו ישבו תלמידיו אשר קראו לפניו מתוך הספר כאשר הרבי עצמו מאזין ומקשיב לכל מילה קדושה היוצאת מפייהם. בדרך כלל הסדר התנהל באופן כזה שבשעה הראשונה היה תלמידו הרב הקדוש רבי יצחק מוורקא זי"ע מקריא לפניו מדרש ומשהסתיימה שעה זו היה תלמידו הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע מתיישב לצידו ומקריא לפניו מתוך ספר הזוהר הקדוש למשך שעה נוספת.

התלמידים שחששו מאד לשלום רבם לבל יקרוס גופו מעבודת הקודש היו מביטים מפעם לפעם לעברו וכאשר היו מבחינים ברבם כשהוא מתחיל לנשום עמוקות ומנמנם היו פוסקים מלקרואו כדי שיתן שינה לעיניו וינוח קלות טרם ימשך את סדר יומו.

אמנם בדרך כלל לאחר רגעים קלים היה הרבי מתעורר מתנומתו וממשיך בעצמו לקרוא מן המקום בו הפסיקו תלמידיו לקרוא. כל דקה חשובה היתה אצל הרבי לאין ערוך ובאם התלמידים פסקו מקריאתם הרי שחובה עליו להמשיך ולקרוא בעצמו.

נקל לשער את התועלת המועטה שהשיג הרבי בשינה חטופה שכזאת, ובכל זאת מיד כאשר הסתיימו להם שתי השעות אותם הקצה הרבי למנוחה, היה ננער ממיטתו בגבורת אר ושב לעבודת קדשו כשהוא ער

ורענן וממשיך בסדר יומו בריציפות ללא הפסק.

וזהי רק דוגמא למסירות מוחלטת שהייתה לגדולי עולם אשר בגינה זכו והשיגו את מדריגתם הנשגבה, ואנו, על אף שלכאורה זקוקים אנו ליותר משעתיים כדי לרענן את הנפש בשגרת יומה מכל מקום נוכל ללמוד מדרכיהם להקריב לגבוה את כל הדברים המאיימים להרחיק אותנו מעבודת הבורא, להתרחק מן המותרות ומן תאוות הגוף ולהיצמד לדרך של הסתפקות במועט ובכך להתקרב יותר ויותר לקבלת התורה.

'וכל העם ראים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השפר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק' (שמות כ טו).

הפל עליהם אימתה ופחד

עם ישראל ניצב הכן למרגלות הר סיני וממתין לקבלת התורה. השכינה הקדושה יורדת על ההר והקולות והלפידים וקול השופר הנשמע בחלל גורם להם לישראל לנוע על מקומם ברתת וביזע לגודל חרדת המעמד הקדוש והנשגב.

כך פירש רש"י הקדוש את הנאמר 'וינעו ויעמדו מרחוק' שאין הכוונה שהתנועעו על מקומם בלבד אלא שאפפה את בני ישראל חרדת קודש שגרמה להם לרתות ולזוע באימה ובפחד למול המורא הגדול.

אך מדוע לצד הנאמר 'וינעו' כתבה התורה אודות בני ישראל 'ויעמדו מרחוק'? הרי מסמכות הדברים נראה שהתנועה היא הסיבה לפיה עמדו בני ישראל מרחוק ומה קשר יש בין השניים?

בספרו 'ייטב פנים' (אבני זכרון עב) פירש הרב הקדוש רבי יקותיאל יהודה מסיגט זי"ע בעל 'ייטב לב' את הקשר הדברים באופן נפלא:

מפורסם היה הרב הקדוש רבי זושא מאניפולי זי"ע בצדקותו ופרישותו מכל ענייני העולם הזה. כל כך השתוקק להעפיל יותר ויותר במדרגות עבודת הבורא עד שכל מדרגה שהשיג לא מילאה את סיפוקו ומיד עמל על עצמו להוסיף ולהתקדם ככל שתשיג נפשו קרבת אלוקים.

כיון שהאדם הינו קרוץ מחומר ומלא בפניות אישיות הפוגמים בשלימות עבודתו לפני הבורא, נעמד רבי זושא בתפילה וביקש בתחנונים מלפני אביו שבשמים שיזכה שתשיג נפשו יראת שמים בדומה למה שזכו בה מלאכי מרום!

והקדוש ברוך הוא השומע תפילותיהם של צדיקים האזין לתפילתו וביום בהיר שרתה שכינה על נפשו ואור מופלא רום מעלה ירד עליו עד אשר השיג וקיבל יראת שמים עילאית ומיוחדת בדומה למלאכי השרת.

אלא שאת זאת לא שיער רבי זושא בנפשו. מעוצמת היראה וחרדת הבורא שהשיג לא יכל להניע אף איבר מגופו שנעשה כאבן לבלי נוע.

נמצא לפי זה שכל עוד יכול האדם לנוע על מקומו בעת שעובד את הבורא הרי שעדיין לא זכה להשיג את יראת הבורא באופן המרומם והנשגב ביותר, שכן אילו היה זוכה לכך כל גופו נעשה היה כאבן וכל איברי גופו משתתקים היו לנוכח יראת הבורא.

על פי זה נבין את הקשר בין 'וינעו' לבין 'ויעמדו מרחוק'. אם יכולים היו בני ישראל לנוע לבלתי קפוא על מקומם מרוב אימת הבורא הרי שאת הדבר שעדיין רחוקים היו מן שלימות היראה וטרם באו אל תכליתה.

הוכח ריבץ אהבה

מן הראוי להסמיך לדברים אלו דבר מופלא שכתב הרב הקדוש רבי שמואל מסוכטשוב זי"ע בספרו 'שם משמואל' (ואחתן תרע"ה) אודות מה שמצאנו אצל צדיקים מסוימים שהיו עומדים בתפילה לבלי נוע וללא כל היכר של התלהבות וחמימות הנראית לעין ובשונה מצדיקים אחרים שהיו עושים תנועות גדולות בעת תפילתם ועבודת התפילה נעשתה אצלם ברגש רב.

כך העיד על הרב הקדוש רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע שהיה מתפלל ללא תנועה כלל אלא היה עומד על מקומו כאבן ועיניו וזלגות דמעו בלי הפוגה. כמו כן סיפר ששמע מאביו הרב הקדוש רבי אברהם מסוכטשוב זי"ע בעל 'אבני נזר' שבהיותו חולה נתבקש על ידי חותנו הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע שלא להתפלל בימים הנוראים בבית המדרש ברוב עם אלא עמו יחד בחדר הצדדי הצמוד לבית המדרש. באותם ימים בהם התפלל יחד עם הרבי מקוצק שם ליבו לכך שמתפלל בלא תנועה והתפעלות כלל ורק פניו היו בעוררת כלפידים וצורתו דמתה למלאך.

לדברי השם משמואל' ההסבר לחילוק שמצאנו באופן התפילה אצל צדיקים הוא כך: ישנם צדיקים שעבודת הבורא נעשית על ידם על ידי הרגשת הלב וכיון שהלב הוא חם ומלא רגש לכן תפילתם מולידה תנועות חיצוניות ומשמיעה קול חוצב להבות אש לגודל יראתם ואהבתם את הבורא וכנאמר (תהלים לה ט') 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך'.

אך לצד זאת ישנה בחינה אחרת. הלא הם הצדיקים העובדים את הבורא בהתבוננות המוח בלבד, והיות והמוח בטבעו הינו קריר ובלתי מתרגש לכן לא ניכרת מהם שום התפעלות והתלהבות חיצונית בעבודת התפילה אלא תוכנם רצוף אהבה ודיבקות פנימית שאינה ניכרת לחוץ, כאלו היו הרבי מפרשיסחא והרבי מקוצק נשמתם עדן.

